

Bożena Wierzbicka

Siedemdziesięciolecie założenia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości

Ochrona Zabytków 31/2 (121), 136-137

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Trzy postępowania karne prowadził również prokurator rejonowy w Żarach. Były to sprawy dotyczące wywozu przez jednego z mieszkańców Żar poza granice naszego kraju czterodrzwiowego zabytkowego ołtarzyka oraz wywozu do RFN zabytkowych monet i szabli. Sprawca ten został ukarany karą 6 miesięcy pozbawienia wolności i 15 tys. zł grzywny, a ponadto sąd orzekł przepadek na rzecz skarbu państwa przedmiotów przestępstwa. Nie ustalono sprawców zniszczenia tabernakulum i dwóch bocznych ołtarzy w kościele parafialnym w Żarach.

Prokuratura Rejonowa w Żaganiu prowadziła postępowanie w sprawie włamania do kościoła Św. Krzyża i kradzieży zabytkowej rzeźby Św. Antoniego, a prokurator rejonowy w Nowej Soli kierował postępowaniem o kradzież z kościoła w Koźuchowie wiecznej lampki wartości około 1 miliona zł. Z kolei prokurator rejonowy w Wolsztynie prowadził sprawę dotyczącą kradzieży z kościoła w Zbąszyniu dwóch kielichów i jednej podstawki liturgicznej o wartości około 190 tys. zł.

We wszystkich sprawach nadzorowanych przez prokuratury stwierdzono, że okolicznościami ułatwiającymi dokonanie kradzieży było niedostateczne zabezpieczenie obiektów, zwłaszcza obiektów sakralnych. Z drugiej strony okoliczność utrudniającą wykrycie sprawców stanowił brak dokładnych opisów skradzionych przedmiotów.

Nieprawidłowości te sygnalizowane były w wystąpieniach prokuratorskich zarówno organom konserwatorskim, jak i właścicielom obiektów zabytkowych.

Prowadzenie postępowań karnych w sprawach dotyczących czynów godzących w dobrą kulturę nie jest jedyną formą działań prokuratury w dziedzinie ochrony tych dóbr. W tym zakresie prokuratury woj. zielonogórskiego podejmują również działania profilaktyczne w ramach prokuratorskiej kontroli przestrzegania prawa. Jako przykłady tych działań wymienić należy:

Prokurator rejonowy w Zielonej Górze, prowadząc postępowanie w sprawie kradzieży ikon, ujawnił wiele nieprawidłowości w zakresie ewidencji dóbr zabytkowych w prawosławnej cerkwi w Zielonej Górze. Stwierdzone nieprawidłowości były przedmiotem wystąpienia, na skutek którego skatalogowano i we właściwy sposób zarejestrowano te zabytki.

Prokurator rejonowy w Nowej Soli stwierdził w działaniach kontrolnych, że na terenie nadleśnictwa Sława znajduje się zabytków, ale opuszczona przez nadleśnictwo i pozostawiona bez opieki. O tym fakcie nadleśnictwo nie powiadomiło Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Uchybienia te posłużyły prokuratorowi do skierowania wystąpienia i naruszenia przepisów prawa zostały usunięte.

W styczniu 1977 r. prokurator rejonowy w Żaganiu nawiązał z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Zielonej Górze kontakt, w wyniku którego konserwator nadsyła do prokuratury wydane przez siebie nakazy konserwatorskie skierowane do wszystkich jednostek położonych w rejonie działania Prokuratury Rejonowej w Żaganiu. Wykonanie zaleceń i nakazów konserwatorskich jest okresowo kontrolowane przez prokuraturę i w wypadku stwierdzenia ich niewykonania prokuratura podejmuje odpowiednie działania. Niezależnie od tego w 1977 r. Prokuratura Rejonowa w Żaganiu przeprowadziła trzy kontrole przestrzegania prawa w zakresie ochrony dóbr kultury. Do najczęściej występujących i najpoważniejszych uchybień należy zaliczyć: opuszczanie i pozostawianie obiektów zabytkowych bez żadnej opieki, niedostateczne zabezpieczenie obiektów przed kradzieżami i włamaniami, zły stan obiektów, brak troski o estetyczny i właściwy ich wygląd. Ustalenia kontroli były podstawą podjęcia przez prokuraturę środków prawnych, dzięki którym stwierdzone uchybienia zostały usunięte. Ponadto prokurator woj. zielonogórskiego ujawnił dwa obiekty, które w następstwie podjętych środków zostały wpisane do rejestru zabytków i zagwarantowano im właściwą opiekę.

Romuald Przybylski

SIEDEMDZIESIĘCIOLECIE ZAŁOŻENIA TOWARZYSTWA OPIEKI NAD ZABYTKAMI PRZESZŁOŚCI

W dniu 21 października 1977 r. odbyło się w Starej Pomarańczarni w Łazienkach uroczyste spotkanie z okazji 70-lecia założenia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości. Spotkanie zostało zorganizowane przez Zarząd Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki i Towarzystwa Opieki nad Zabytkami.

Historię powstania i działalności Towarzystwa przypomniał zebrany doc. dr hab. Jerzy Kowalczyk¹. Red. Jerzy Waldorff, wiceprezes Zarządu Głównego TONZ, wręczył dyplomy honorowego członkostwa obecnemu Towarzystwu czterem wybitnie zasłużonym działaczom, m.in. dawnego TONZP. Dyplomy otrzymali: doc. dr Stanisław Gebethner, prof. dr Stanisław Lorentz, Monika Moraczewska, prof. dr Jadwiga Puciata-Pawłowska, prof. dr Jerzy Remer, mgr inż. arch. Kazimierz Saski, prof. dr Stanisława Sawicka, prof. dr Jerzy Sienkiewicz, prof. dr Jerzy Szablowski, dr Stanisław Szymański, prof. dr Władysław Tatarkiewicz, prof. dr Władysław Tomkiewicz, minister Janusz Wieczorek, prof. dr Jan Zachwatowicz.

Redaktor Jerzy Waldorff, wiceprezes Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, wręcza dyplom członka honorowego prof. drowi Władysławowi Tomkiewiczowi (fot. J. Milczewski)

¹ Tekst referatu wygłoszonego przez doc. dra J. Kowalczyka zamieszczony na s. 99—102.

Uroczystą oprawę jubileuszu stworzył koncert z udziałem popularnych aktorów i wykonawców. Wspomnieniami ze swej działalności podzielili się z zebranymi: prof. dr Jan Zachwatowicz, prof. dr Stanisław Lorentz, dr Stanisław Szymański, prof. dr Jerzy Sienkiewicz i prof. dr Stanisława Sawicka.

Prof. J. Zachwatowicz przypomniał m.in. atmosferę burzliwych dyskusji „u Baryczków” nad innowacjami technicznymi przy restauracji i konserwacji obiektów zabytkowych. Podkreślił, iż własna praktyka utwierdziła go w przekonaniu, że „nie prawo, lecz właśnie świadomość społeczna jest najlepszym instrumentem do działania w zakresie ochrony zabytków”. Prof. St. Lo-

rentz wspomniał o dużej roli, jaką odegrali w Towarzystwie Władysław Tatarkiewicz, Jarosław Wojciechowski i Juliusz Kłos. Mówił też o działalności TOnZP w okresie drugiej wojny światowej. Sprawę żywotności Towarzystwa w czasie okupacji hitlerowskiej przypomniał również prof. J. Sienkiewicz, a o staraniach reaktywowania tego społecznego organu po wojnie mówił dr St. Szymański. Nawiązując do wypowiedzi prof. St. Lorentza o Juliuszu Kłosie, prof. St. Sawicka poruszyła sprawę zakładania przez tegoż w czasie pierwszej wojny światowej archiwum Towarzystwa. Uroczystości w Starej Pomarańczarni towarzyszył pokaz dokumentów, publikacji i fotografii obrazujących działalność

TOnZP. Wystawę tę w dużej mierze oparto na scenariuszu pokazu zorganizowanego w 1958 r. z okazji 50-lecia Towarzystwa. Scenariusz i materiały, użyte przez mgr Hannę Zembrzuską wzbogacone zostały m.in. mapą Polski w granicach trzech zaborów, z naniesionymi miejscowościami, w których Towarzystwo przeprowadzało akcje konserwatorskie. Uaoczniało to rozległość działań Towarzystwa.

Jubileuszowe zebranie przypomniało słowami prof. J. Zachwatowicza, że „społeczne działanie powinno być właściwą bazą całej sprawy ochrony zabytków”.

Bożena Wierzbicka

OGÓLNOPOLSKI KONKURS NA NAJLEPSZEGO UŻYTKOWNIKA OBIEKTU ZABYTKOWEGO

Prowadzone w ciągu ostatnich kilku lat przez służbę konserwatorską intensywne działania zmierzające do zapewnienia opuszczonym lub źle użytkowanym zabytkom architektury właściwych gospodarzy przynoszą niebagatelne efekty, choć problem zagospodarowania zabytków nieruchomych jest wciąż jeszcze aktualny. Według informacji wojewódzkich konserwatorów zabytków w okresie 4 lat, tj. od początku 1973 do końca 1976 r., dwieście kilkadziesiąt budynków zabytkowych zostało przekazanych lub znajdowało się w trakcie przekazywania nowym użytkownikom. Dla porównania — przed 1973 r. liczba przekazanych do zagospodarowania obiektów dochodziła najwyżej do kilkunastu rocznie. Przyczyny tej poprawy były omówione w artykule *Problemy użytkowania zabytków architektury* („Ochrona Zabytków”, nr 2, 1976).

Do akcji popularyzujących mecenat zakładów pracy nad dobrami kultury należy konkurs na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego. Zainaugurowany w 1975 r., stał się doroczną imprezą organizowaną przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

Uroczyste zakończenie konkursu 1977 odbyło się 19 grudnia. Nagrody i dyplomy wręczył laureatom minister kultury i sztuki. Ze względu na wysoki, w znacznym stopniu wyrównany poziom użytkowania obiektów zgłoszonych na konkurs w 1977 r. jury przyjęło inną niż w ubiegłych latach klasyfikację, przyznając nagrody I stopnia aż 6 użytkownikom, nagrody II stopnia — 5 użytkownikom, nagrody III stopnia — 4 użytkownikom. Ponadto przyznano jedną nagrodę specjalną oraz cztery wyróżnienia. Łącznie nagrody i wyróżnienia otrzymało 20 wzorowych, bardzo dobrych i dobrych gospodarzy obiektów zabytkowych.

Dużą grupę laureatów, jak co roku, stanowiły jednostki resortu rolnictwa — aż 8 instytucji; pozostali użytkownicy prezentowali resorty: zdrowia — 2 instytucje, oświaty — 2, wojska — 2, nauki — 1, turystyki — 1, energetyki — 1; ponadto nagrody otrzymała 1 organizacja społeczna i 2 osoby fizyczne.

Nagrodę I stopnia otrzymały:

— Państwowy Ośrodek Hodowli Zarodowej w Garzynie, woj. leszczyńskie — za wyremontowanie, wysoką jakość prac budowlano-konserwatorskich, wzorowe zagospodarowanie zespołu pałacowego w Garzynie oraz za opiekę nad innymi budynkami zabytkowymi;

— Stanisław Guzik — za bardzo dobrze przeprowadzony remont renesansowej kamieniczki w Krośnie, interesującą adaptację piwnic na lokal gastronomiczny i zasługi w ochronie zabytków;

— Wojskowe Zespoły Wypoczynkowe w Szklarskiej Porębie — za wyremontowanie,

1. Pałac w Garzynie (woj. leszczyńskie) (fot. B. Marciniak)